

16460

ศูนย์ข้อมูลภาคเหนือ

คำนิยามทางสังคมและศาสนาต่อการแสดงศิลปะในด้านนา

โดย

อรรถ ชูแสงค์

สมคิด ชัยวัฒน์

รายงานวิจัย ลำดับที่ 36 / มหาวิทยาลัยพะเยา

ได้รับทุนอุดหนุนจาก โครงการวิจัย เพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย

(พ.ศ. 2530 - 2531)

กิตติกรรมकारประกาศ

งานวิจัยเรื่อง "ค่านิยมทางสังคมและศาสนาต่อการแสดงศิลปะในล้านนา" เป็นงานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนจาก โครงการวิจัย เพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาทบวงมหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2530-2531 ผู้วิจัยขอขอบคุณทบวงมหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยพายัพที่สนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ มณี พยอมยงค์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คุณอภิธาน สมใจ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คร.ราญ ฤนาท คร.แมน พงศ์อุดม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประเสริฐ พันธชาติ อาจารย์เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ และอาจารย์สินธุ์ สโรบล มหาวิทยาลัยพายัพ ที่กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจาก หัวหน้าคณะศิลปะผู้กำกับ ครูฝึก นักแสดงในคณะดังกล่าวต่อไปนี้ คือ คณะแก้วเสียงทอง คณะมีชัยนาฏศิลป์ คณะสมานนาฏศิลป์ คณะสุทัศน์ศิลป์ คณะส.สันคะยอม 2 คณะวันชัยบารมี คณะสมชายนาฏศิลป์ คณะศตใจนาฏศิลป์ คณะชวัญชัยนาฏศิลป์ และคณะลิเกมหาวิทยาลัยพายัพ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจาก ผู้ชมระดับต่างว เช่น ครู พ่อค้าแม่ค้า กรรมการวัด คนชรา คนหนุ่มสาว ตลอดจนทั้งได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทและในเมือง จังหวัดเชียงใหม่และลาหูน ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูง

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ อาจารย์ขจร ใบนาค คุณบุญช่วย บัวระวงศ์ คุณอากรณ์ อิศรศักดิ์ ณ อยุทธยา คุณธนินาฏ ณ สุนทร คุณประสาธ บันสวย และคุณเจน อาร์นอท ซึ่งเป็นบุคลากรของสถาบันคริสเตียนนิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยพายัพ ที่กรุณาช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ งานงานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จ

ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงค่านิยมของชาวล้านนา ที่มีต่อลิเกและ เพื่อศึกษาถึงคุณค่าลิเกในด้านสังคมและคุณค่าในด้านศาสนา โดยศึกษาจากเอกสารที่อ้างถึงค่านิยมของลิเก และจากการสัมภาษณ์ถึงค่านิยมลิเกในล้านนาศึกษาเฉพาะลิเก 10 คณะในจังหวัดเชียงใหม่และลาหูน และสัมภาษณ์ผู้ชมที่คูลีเก ในขณะที่ลิเกกำลังแสดงพร้อมทั้งสัมภาษณ์จากชาวบ้าน 2 หมู่บ้าน คือหมู่บ้านภาค ตำบลบ้านภาค อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และหมู่บ้านแป้น ตำบลบ้านแป้น อำเภอเมือง จังหวัดลาหูนอย่างละ 40 คน นอกจากนี้ยัง ได้สัมภาษณ์เฉพาะผู้ชมที่อยู่ใน เขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และลาหูนอย่างละ 20 คน เป็นการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ครูสะอั้ง โสพิศ เป็นคนแรกที่มาเอาลิเก คณะศรีประเสริฐจากภาคกลางมายังล้านนาประมาณปี พ.ศ. 2470-2472 โดย วิกแห่งแรกที่ครูสะอั้งแสดงคือบ้านล่องเขี้ยว ตำบลประกูป่า อำเภอเมือง จังหวัดลาหูน ประมาณปีพ.ศ. 2500 เป็นปีที่ลิเกรุ่งเรืองที่สุดในล้านนา มีคณะลิเกเกิดขึ้นถึง 18-20 คณะ ปรากฏตามงานวิก งานฉลองวัด งานฉลองโรงเรียน และอื่น ๆ จะมียานแสดงประมาณปีละ 200-250 ครั้งในช่วงเดือนพฤศจิกายน - มิถุนายน ปัจจุบันนี้ไม่มีลิเกวิกแล้ว คงมีแต่งานพิเศษเช่น งานประจำปี งานฉลองวัด งานฉลองโรงเรียน งานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งลดจำนวนลงเหลือเพียงปีละ 30-40 ครั้งสาเหตุที่ทำให้ลิเกลดจำนวนลง เพราะอิทธิพลของคนศรี ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วีซีดี ที่ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามา ราคาถูกกว่าและหาซื้อได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ลิเกยังมีประโยชน์ต่อสังคม และศาสนาเพราะลิเก เป็นศิลปะที่สวยามมีเอกลักษณ์ของตัวเอง และสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาของสังคม เป็นแบบอย่าง เป็นแนวทางที่จะแก้ปัญหาด้านจริยธรรมแก่สังคมด้วย ไม่เฉพาะต่อคนไทยเท่านั้น ลิเกเริ่มจะมีค่าต่อชาวต่างชาติด้วย เพราะฉะนั้นควรจะอนุรักษ์ลิเกมิให้สูญหาย

วิธีที่จะอนุรักษ์คือ คณะลิเกควรปรับปรุง เนื้อเรื่องให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน และปรับปรุงความประหลาด เพื่อจะเป็นแบบอย่างให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่วนรัฐบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น โรงเรียนและ สถาบันเอกชน ควรจะสนับสนุนลิเกเหมือนที่ได้สนับสนุนศิลปะด้านอื่น ๆ เพราะลิเกเป็นศิลปะพื้นบ้านของไทยอย่างแท้จริง ที่สามารถเข้าถึงชาวบ้านได้

ABSTRACT

The purpose of this research is to ascertain the worth placed on ligay by Lanna (northern) Thai people. Special regard is given to ligay's social and religious value. This study includes written material concerning the importance of ligay and interviews of ten professional ligay troupes in Chiang Mai and Lampoon provinces. Members of the audience were interviewed while they watched the performance. Interviews were made of 40 villagers from Kad village in Tambon Bankad, Amphur Muang, Chiang Mai Province and 40 villagers from Paen Village, Tambon Ban Paen, Amphur Muang, Lampoon Province. Also 20 people in the city of Chiang Mai and 20 from the city of Lampoon were interviewed. The "purposive saupliry" method of interviewing was used in which the researchers formulated their own questions.

From this study it was found that Kru Sa-Ing Sopit brought the first ligay troupe, named Sri Prasert, from Central Thailand to the Lanna Thai area between 1927 and 1929. He first performed in Long Chieo village, Tambon Pradupa, Amphur Muang, Chiang Mai Province. Ligay reached its zenith of popularity about 1957 when there were 18-20 professional troupes performing in village theatres, temple festivals, school celebrations and many other occasions. At that time each troupe gave 200-250 performances between the months of November to June each year. Now, however, there are no longer any operating theatres and ligay troupes perform only 30-40 times per year for special celebrations at temples, churches and schools.

The reason for this reduction is the rising influence of modern music groups, movies, television and videos. These products of modern technology, are less expensive and are more readily available. Nevertheless, ligay still serves a valuable social and religious purpose because of its beauty and its unique style. It reflects the problems of society and provides examples of

how to solve these problems. It has influence not only with Thai people but is beginning to have value for other nationalities as well. These are good reasons for preserving ligay.

Suggestions to the ligay troupes to help preserve this important art form are: to update the stories to fit modern situations and to make sure the behaviour of the performers sets a socially acceptable example.

It is recommended that the government and other institutions such as schools and private organizations support ligay as they do other Thai art forms because ligay is a true Thai cultural folk art that speaks deeply to the feeling of Thai village people.

PAYAP UNIVERSITY

สารบัญ

		หน้า
บทที่ 1	บทนำ	1
	ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1
	ขอบเขตของการวิจัย	2
	นิยามศัพท์	2
	ข้อตกลงเบื้องต้น	2
	ระเบียบวิธีวิจัย	3
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลิเก	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และ -	
	ความเป็นมาของคำว่าลิเก	6
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของลิเก	7
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการของการแสดงลิเก	10
	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลิเกที่มีผลต่อค่านิยมทางสังคม -	
	และศาสนา	11
	เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ	13
	การสัมภาษณ์หัวหน้าคณะลิเกในล้านนา	15
	การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ	15
	การสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปทั้งชนบทและในเมือง	30
	การสังเกตการแสดงลิเกตามสถานที่ต่าง ๆ	30
บทที่ 3	วิเคราะห์ข้อมูล	31
บทที่ 4	อภิปรายผล ข้อเสนอแนะและสรุป	72
บรรณานุกรม		
ภาคผนวก		
แบบสอบถาม		
เรื่องย่อลิเก		

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.	นายบุญชาย บัวระวงศ์ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านลิเก	16
2.	การรำอวยพรของลิเกมหาวิทยาลัยพายัพ	18
3.	อาจารย์ชจร ไบนา	18
4.	การแสดงลิเกของคณะมหาวิทยาลัยพายัพ	19
5.	แสดงให้เห็นถึงผู้ชมที่มาชมลิเก	21
6.	แสดงให้เห็นถึงผู้ชมที่มาชมลิเก	21
7-8.	สถานที่ในการแสดงลิเก	22-23
9.	พิธีการไหว้ครูประจำปี (เลี้ยงใหญ่)	26
10.	นายวันชัย หัวหน้าคณะวันชัยบาร์มีกำลังหาพิธี	27
11.	ภาพแสดง เครื่อง เช่น ไหว้ต่างๆ ที่ใช้ในพิธีเลี้ยงครู	27
12.	การเจิมหน้าเพื่อเป็นสิริมงคล	28
13.	ผู้วิจัยกับลิเกคณะวันชัยบาร์มี	28
14.	นางพศ ธรรมเสนา ภรรยาครูละอิ่ง	32
15.	นายเบ็ง ธรรมเสนา น้องภรรยาครูละอิ่ง	33
16.	นายบัน สินทรธง ลูกศิษย์	33
17.	นายสุเทพ ครูฝึกคณะวันชัย	34
18.	ผู้วิจัย สัมภาษณ์ นายสุเทพ	34
19.	ผู้วิจัย สัมภาษณ์ นายทองสุข ชมพูศรี หัวหน้าคณะ - ส. สันตะยอม 2	35
20.	ภาพทาง เครื่องของลิเกคณะ สุกใจนาฏศิลป์	38
21.	การแสดงลิเกคณะ มีชัยนาฏศิลป์	38
22.	การแสดงลิเกคณะ สมานนาฏศิลป์	39
23.	นาง เอกคณะวันชัยบาร์มี	40
24.	การแสดงลิเกคณะแก้วเสียงทอง	42
25.	การแสดงลิเกคณะ ส. สันตะยอม 2	43
26.	หัวข้อที่ ลิเกทุกคนจะต้อง เคารพนับถือ	45
27.	พิธี ไหว้ครูก่อนการแสดง	45
28.	นักแสดงคณะสุคใจนาฏศิลป์	48
29.	นักแสดงคณะสมชายนาฏศิลป์	48
30.	นักแสดงคณะสุคใจนาฏศิลป์	49
31.	การเสกศาลาลงในบึง เวลาแต่งหน้า	53
32.	ตัวละครหญิงของคณะสุคใจนาฏศิลป์	78
33.	พระเอก - นาง เอกคณะมหาวิทยาลัยพายัพ	
34.	ลิเกมหาวิทยาลัยพายัพ	